

SURİYE'DE OLUŞTURULACAK GÜVENLİ BÖLGEDE TARAFLAR VE TUTUMLAR

HÜSEYİN ALPTEKİN

SETA | ANALİZ

NİSAN 2019 · SAYI 278

SURİYE'DE OLUŞTURULACAK GÜVENLİ BÖLGEDE TARAFLAR VE TUTUMLAR

HÜSEYİN ALPTEKİN

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-605-7544-42-1

Uygulama: Hasan Suat Olgun

Kapak Fotoğrafı: AA

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GÜVENLİ BÖLGE: TANIMLAR VE ÖRNEKLER	8
SURİYE'DE GÜVENLİ BÖLGE TARTIŞMALARININ TARİHİ	9
KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN GÜVENLİ BÖLGE PERSPEKTİFLERİ	11
SONUÇ	19

YAZAR HAKKINDA

Hüseyin Alptekin

Lisans eğitimini Beykent Üniversitesi İşletme ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinde 2004 yılında tamamlayan Alptekin, yüksek lisans derecesini 2006 yılında Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden aldı. Lisansüstü çalışmalarını 2008 yılına kadar Utah Üniversitesi'nde sürdüren Alptekin doktora çalışmalarını "Explaining Ethnopolitical Mobilization: Ethnic Incorporation and Mobilization Patterns in Bulgaria, Cyprus, Turkey, and Beyond" başlıklı teziyle Texas Üniversitesi-Austin Siyaset Bilimi Bölümü'nde tamamladı. Başlıca akademik ilgi alanları arasında karşılaştırmalı siyasi kurumlar, etnik siyaset, milliyetçilik, Türkiye ve Ortadoğu politikası ve sosyal bilim araştırmaları metodolojisi yer alan Alptekin'in araştırmaları *Ethnic and Racial Studies*, *Mediterranean Politics*, *Nationalism and Ethnic Politics*, *Afro Eurasian Studies*, *Insight Turkey*, *Wiley-Blackwell Encyclopedia of Political Thought*'ta yayınlandı. *Etnik Terör ve Terörle Mücadele Stratejileri: IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK* isimli kitabı 2018 yılında yayımlanan Alptekin halen İstanbul Şehir Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir.

ÖZET

Analizde Suriye'de güvenli bölge tartışmalarının tarihi gelişimi, oluşturulacak güvenli bölgenin muhtemel kapsamı ile küresel ve bölgesel güçlerin konuya dair perspektifi tartışılmaktadır.

19 Aralık 2018 tarihinde yaptığı bir Twitter paylaşımında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Suriye'den çekileceğini duyuran Donald Trump 13 Ocak günü (TSİ 14 Ocak) yaptığı bir diğer paylaşımında çekilme sonrası Suriye'de 20 mil (32 kilometre) derinliğinde bir güvenli bölge oluşturulacağını belirtmiştir. Açıklamanın gerçekleştiği tarihten bugüne gerek çekilme takvimi gerekse de güvenli bölgenin güvenliğini kimin sağlayacağı sorusu bir netliğe kavuşmamıştır. Her ne kadar Ocak ayından beri gündemden düşmeyen güvenli bölge tartışmalarını Trump'ın yaptığı açıklamalar ateşlese de bu mesele daha önce de çeşitli defalar gündeme gelmiştir.

Analizde Suriye'de güvenli bölge tartışmalarının tarihi gelişimi, oluşturulacak güvenli bölgenin muhtemel kapsamı, güvenli bölgenin “tampon bölge” ve “uçuşa yasak bölge” gibi benzer kavramlardan farkı tartışılmaktadır. Sırasıyla ABD, Rusya ve Avrupa ülkeleri gibi küresel aktörlerin, ardından İran, İsrail ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçlerin ve Türkiye'nin oluşturulması planlanan güvenli bölge konusundaki tutumları değerlendirilmektedir. Sonuç kısmında güvenli bölgenin hayata geçirilmesi ve denetiminde Türkiye'nin başat oyuncu olmasının farklı aktörlerin tutum ve tavırları değerlendirildiğinde eldeki en olası senaryo olduğu savunulmaktadır.

GÜVENLİ BÖLGE: TANIMLAR VE ÖRNEKLER

Güvenli bölgeler belirli bir nüfusu korumak adına oluşturulan, koruyucu ve caydırıcı bir askeri güç tarafından aktif şekilde güvenli tutulan bölgelerdir. Bu bölgeler öncelikle savaş dolayısıyla tehlike altında olan yerlerinden edilmiş sivilleri korumak için oluşturulmaktadır. Güvenli bölgelerin kapsamı geçmişte Bosna'da olduğu gibi kasabaları ya da Irak ve Ruanda'daki gibi daha büyük yerleşkeleri içerebilmektedir ve tesis edilmeleri için düşmanca ilişkiler içerisindeki tarafların tümünün onayı alınmak zorunda değildir.¹ Bosna, Irak ve Ruanda gibi güvenli bölge denildiğinde akla gelen başlıca örneklerin üçünün de 1990'larda olması tesadüf değildir. Her ne kadar güvenli bölgelerin hukuki tanımları 1949 Cenevre Konvansiyonu'nun 23. maddesine da-

1. C. McQueen, *Humanitarian Intervention and Safety Zones*, (Palgrave, New York, NY: 2005), s. 1.

yandırılrsa da bu bölgelerin kapsamlı bir şekilde uygulanması Soğuk Savaş sonrası reel politişinin tanıdığı imkanlarla mümkün olmuştur. Soğuk Savaş yıllarının son bulmasının ardından dünya genelinde yeni bir döneme geçiş sürecinin beraberinde getirdiğı belirsizlikler pek çok çatışma doğurmuş ve ABD önderliğinde kurulmaya çalışılan yeni düzen bu çatışmaları dondurmak ve çözmek için kapsamı genişletilmiş güvenli bölge formülünü geliştirmiştir.

Güvenli bölge sık sık askerden arındırılmış bölge (*demilitarized zone*, DMZ), uçuşa yasak bölge (*no-fly zone*), tampon bölge (*buffer zone*) gibi semantik komşularıyla birlikte kullanılmakla beraber bu kavramlar farklı durumlara işaret etmektedir. Aslında güvenli bölge tampon bölgenin özel türü olarak görülebilir. Sadece bir çatışmayı durdurmaktan öte insani güvenliğı sağlamayı önceleyen tampon bölgelere güvenli bölge denilmektedir.² Bu bölgenin nasıl güvenli tutulacağı konusundaysa askerden arındırma yolundan asker konuşlandırmaya kadar farklı yöntemler mevcuttur. Bosna'dan Ruanda'ya kadar pek çok örnek güvenli bölgelerin koruma ve caydırma kapasitesi olan ordular tarafından korunmadığı durumlarda güvenlik sağlayamadığını ortaya koymuştur.

Tampon bölge denildiğinde Lefkoşa şehrini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Kıbrıs Rum Kesimi arasında ikiye bölen Yeşil Hat, Kuzey ve Güney Kore arasındaki 38. paralel üzerinden geçen hat, Fransa ve Vietnam'daki uydur hükümeti ile Vietnamlı komünist güçler arasındaki savaşın (1946-1954) ardından oluşturulan askerden arındırılmış bölge akla gelen ilk örneklerdir. Askerden arındırılmış tampon bölgelerde şu dört koşulun yerine getirilmesi beklenmektedir:³

2. L. Beehner ve G. Meibauer, "The Futility of Buffer Zones in International Politics", *Orbis*, Cilt: 60, Sayı: 2, (2016), s. 248-265.

3. McQueen, *Humanitarian Intervention and Safety Zones*, s. 5.

- Muharip unsurlar, taşınabilir silah ve askeri ekipman bölge dışına çıkarılmalıdır.
- Taşınamayan askeri üs ve ekipmanların düşmanca kullanımına izin verilmemelidir.
- Yetkili merciler ve yerleşik nüfus düşmanca davranışlar içine girmemelidir.
- Askeri kapsamdaki her türlü faaliyet durdurulmalıdır.

Savaşan yahut ciddi nispette savaşma riski taşıyan iki taraf arasında oluşturulan askerden arındırılmış bölgeler aslında bir tampon bölge işlevi görmektedir. Ancak tampon bölgelerde askerden arındırılma koşulu yoktur. Tampon bölge tartışmalı yahut düşman taraflar arasında bu tarafların dışarıda tutulduğu bir hattır.⁴ Her ne kadar kavramsal açıdan askerden arındırılmış bölge ile tampon bölge birbirinden farklılaştırılabilir de pratikte askerden arındırılmış bölgelerde de uluslararası örgütler yahut üçüncü ülkelerin askeri unsurları bulunabilmektedir. Bu sebeple askerden arındırılmış bölgelerin her surette hiçbir askeri unsura sahip olmadığını düşünmek hatalı bir çıkarımdır. Askerden arındırılmış bölge ve tampon bölge kavramları Kore yarımadası ve Kıbrıs adasında olduğu gibi sıklıkla birbirleri yerine kullanılabilir. Suriye'de kurulması planlanan güvenli bölge ise şu ana kadar ortaya atılan senaryoların gösterdiği üzere askerden arındırılmış bir bölge olmayacaktır. Zira terör örgütlerinin bu denli kökleştiği bir bölgeyi askerden arındırmak bölgeyi terör örgütlerine terk etmek anlamına gelir.

Güvenli bölgenin semantik komşuları olarak ele alınan bu kavramlar arasında tampon bölge ile uçuşa yasak bölge arasında da pratikte sık rastlanan bir ilişki mevcuttur. Tampon bölgeler uçuşa yasak bölge ilan edilerek de uygulanabilir. Nitekim gerek Bosna gerekse Irak'ta bu uy-

gulamaya gidilmiştir.⁵ Suriye'deki güvenli bölge konusunda ise uçuşa yasak bölge oluşturma fikri öne çıkmamıştır. Buna karşın terörle mücadele eden ülkelerin (en olası senaryoda Türkiye'nin tek veya ABD ve Rusya ile birlikte) hava sahasını etkin kullanacağı fikri netleşmiştir. Özetlemek gerekirse Suriye'de oluşturulacak güvenli bölge için askerden arındırılmış bölge, uçuşa yasak bölge türü kavramlar kullanılamaz. Bu bölge kara ve hava muharip unsurlarıyla etkin bir askeri güç tarafından güvenliği sağlanacak bir bölge olacaktır. Şu ana kadar öne çıktığı kadarıyla bu bölge Fırat Nehri'nin doğusunda kalan Suriye topraklarında Türkiye sınırına paralel şekilde 32 kilometre derinliğinde oluşturulacak ve etkin bir şekilde korunacaktır.

SURIYE'DE GÜVENLİ BÖLGE TARTIŞMALARININ TARİHİ

Suriye'de güvenli bölge tartışmaları aslında savaşın erken dönemlerinden beri zaman zaman gündeme gelmiştir.⁶ 13 Haziran 2013'te ABD Başkanı Obama'nın Milli Güvenlik Danışman Vekili Ben Rhodes ABD istihbaratına dayandırdığı açıklamasında Esed güçlerinin Suriye'de defalarca kimyasal silah kullandığı bilgisini paylaşmıştır.⁷ Bunun hemen ardından dünya basınında isimsiz ABD'li diplomatlara dayandırılan haberlerde ABD'nin Suriye'nin Ürdün sınırında bir uçuşa yasak bölge oluşturacağı

5. A. Benard, "Lessons from Iraq and Bosnia on the Theory and Practice of No-Fly Zones", *Journal of Strategic Studies*, Cilt: 27, Sayı: 3, (2004), s. 454-478; Güvenli bölge, tampon bölge gibi konularda hukuki bir tartışma için bkz. İbrahim Kaya, "'Tampon Bölge' ve Uluslararası Hukuk", *SETA Perspektif*, Sayı: 73, (Eylül 2014).

6. Astana Süreci kapsamında oluşturulan çatışmasızlık bölgeleri (*de-escalation zones*) gerek lokasyonları gerekse de kapsamları bakımından Suriye'de Türkiye sınırı boyunca kurulması planlanan güvenli bölgeden farklılaşmaktadır ve bu sebeple planlanan güvenli bölgenin bir öncülü olarak ele alınmamıştır.

7. Josh Gerstein, "W.H.: Assad Used Chemical Weapons", *Politico*, 13 Haziran 2013.

4. US Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, (US Department of Defense, Washington: 2001), s. 58.

haberleri servis edilmiştir.⁸ Takip eden aylarda çeşitli silahlı muhalif gruplar ABD'den Suriye'nin kuzey bölgelerinde de uçuşa yasak bölge oluşturması talebinde bulunmuşlardır. Ancak konuşulan uçuşa yasak bölgeler için beklenen adım bir türlü atılmamıştır.⁹

ABD'nin güvenli bölge konusunda adım atmaması ve PYD türü örgütlerle geliştirdiği ilişki Türkiye'nin kendi inisiyatifiyle hareket etmesine neden olmuştur.

Türkiye de zaman zaman tampon bölge ve güvenli bölge kavramlarını kullanarak güvenli bölge ihtiyacı doğrultusunda beyanlarda bulunmuştur. Türkiye tarafından 2012'de yapılan bir açıklamada Suriye'den Türkiye'ye geçişlerin artabileceği, bu geçişlere PKK'nın sızma girişimleri olabileceği kaygısı dile getirilmiş ve "Gelişmelere göre tampon bölge konusu da değerlendirilebilir" ifadesi kullanılmıştır. Beklenen risklere karşı oluşturulabilecek bir tampon bölge projesinin uluslararası camiayla beraber yürütülebilecek bir çalışma olacağı dile getirilmiştir.¹⁰ Tampon bölge tartışmalarının gündeme gelmesiyle dönemin başbakanı Erdoğan da 2012'de bir açıklama yapmış ve uçuşa yasak bölge ve tampon bölgenin birbirinin tamamlayıcısı olacağını ancak bunun için uluslararası destek gerektiğini vurgulamıştır:

Tampon bölge ile uçuşa yasak bölge birbirinin mütemmimidir. Çünkü siz uçuşa yasak bölgeyi ilan etmedikten sonra tampon bölge-

yi ilan edemezsiniz. O çok ciddi risktir. Allah göstermesin o bir Srebneritsa önümüze getirir. Ondan sonra siz yani kalkıp on binlerce insanın bedelini tarihe ödeyemezsiniz. Bunun önce sağlanması lazım ondan sonra böyle bir adım atılabilir.¹¹

Türkiye 2014'te güvenli bölge ismiyle bu konuyu tekrar gündeme getirmiş ve sınırına paralel Akdeniz'den Irak'a kadar uzanacak güvenli bölge oluşturulması önerisinde bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2014'teki ABD ziyaretinde bu konu ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden'a iletilmiş ancak bir sonuç alınamamıştır.¹² Söz konusu bölgenin kapsamı hakkındaysa İdlib, Afrin, Cerablus, Ayn-el Arap (Kobani), Tel Abyad ve Haseke'nin kuzeyindeki kimi yerleşkeleri kapsayacağı açıklamaları yapılmıştır. Irak'ta Saddam Hüseyin yönetimine karşı oluşturulan güvenli bölgeler örneği üzerinden önerilen bölge için askeri tampon bölge yerine insani güvenli bölgesi (*humanitarian safe zone*) tabiri kullanılmıştır.¹³ AK Parti hükümetinden gelen bu açıklamalardan sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan basın mensuplarına verdiği bir demeçte güvenli bölgenin sınırı olarak 36. paraleli göstermiştir.¹⁴

Güvenli bölge konusu 2015 boyunca gündemde kalmış, ABD basını Amerikan ve Türk resmi makamlarına dayandırdığı haberlerinde güvenli bölge projelerinden detaylarıyla bahsetmiştir.¹⁵ 2012'den 2015'e kadar sık sık gündeme getirilen ve Suriye savaşına karşı dönemin

8. Parisa Hafezi ve Erika Solomon, "US Considers No-Fly Zone After Syria Crosses Nerve Gas 'Red Line'", Reuters, 13 Haziran 2013.

9. David Axe, "For Syrians, a No-Fly Zone of Their Own", Reuters, 11 Ekim 2013.

10. "Bürokrat Kendi İşini Yapmalı", Anadolu Ajansı, 10 Eylül 2012.

11. "Başbakan Erdoğan'ın Konuşmasının Tam Metni", *Hürriyet*, 3 Kasım 2012.

12. Hande Fırat, "Güvenli Bölgeye Ankara'nın Şartı", *Hürriyet*, 15 Ocak 2019.

13. "Turkey Outlines Locations for Potential Safe Zone in Syria", *Hürriyet Daily News*, 16 Ekim 2014.

14. Fikret Bila, "36. Paralelin Üstü Güvenli Bölge Olmalı", *Milliyet*, 2 Ekim 2014.

15. Anne Barnard, Michael R. Gordon ve Eric Schmitt, "Turkey and US Plan to Create Syria 'Safe Zone' Free of ISIS", *New York Times*, 27 Temmuz 2015.

ABD Başkanı Obama'nın pozisyonu olarak bilinen, Türkiye'nin de sık sık talep ettiği, destek sunma önerisinde bulunduğu güvenli bölge bir türlü vücut bulmamıştır. Obama başkanlığındaki ABD yönetimi yerel muhalifleri eğitip donatmaya yönelik birkaç cılız teşebbüsün akabinde PKK'nın Suriye uzantısı Demokratik Birlik Partisi (PYD) üzerinden sahada aktif olmayı tercih etmiştir. Bu karara göre Suriye'nin doğusunda ABD'nin eğittiği, silahlandığı ve hava gücüyle desteklediği PYD DEAŞ'la savaşacak, DEAŞ'tan arındırılan alanlarda kendisine otonom bir alan oluşturacak ve ABD üsleri de bu bölgede konuşlanacaktır.

ABD'nin güvenli bölge konusunda adım atmaması ve üstelik Türkiye için tehdit oluşturan PYD türü örgütlerle geliştirdiği ilişki neticesinde Türkiye de 2017'de Rusya ve İran ile birlikte Astana sürecini başlatmış, önce Suriye'nin muhtelif yerleşkelerinde çatışmasızlık bölgeleri oluşturulmasına destek vermiş, sonra da yine bu ülkelerle koordineli bir şekilde Suriye'nin kuzeybatısında askeri operasyonlar gerçekleştirerek kendi inisiyatifiyle terör örgütlerinden arındırdığı alanlarda güvenli bölgeler oluşturmuştur.¹⁶ Ancak Fırat Nehri'nin doğusunda PYD kontrolü devam etmiş ve Türkiye bu konuda adım atmak için gerek Rusya gerekse de ABD ile iletişim içerisinde olmuştur. Suriye'de güvenli bölgenin tekrar gündeme oturması ise ABD Başkanı Trump'ın 13 Ocak 2018'de attığı bir tweet ile mümkün hale gelmiştir.¹⁷ Trump söz konusu açıklamasında ABD güçlerinin Suriye'den çekileceğini ve 20 mil (32 kilometre) derinliğinde güvenli bölge oluşturacağını belirtmiştir.

16. 24 Ağustos 2016'da başlayan Fırat Kalkanı Harekatı ile Cerablus, El-Bab, Azez üçgeni DEAŞ'tan arındırılmış; 20 Ocak 2018'de başlatılan Zeytin Dalı Harekatı ile de Afrin şehri ve çevresi PYD unsurlarından temizlenmiştir.

17. Donald J. Trump, Twitter, 13 Ocak 2019, twitter.com/realdonaldtrump/status/1084584259510304768, (Erişim tarihi: 2 Nisan 2019).

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN GÜVENLİ BÖLGE PERSPEKTİFLERİ

ABD

ABD iç politikadan dış politikaya uzanan geniş bir skalada uzun bir süredir tutarlı ve bütüncül bir görüntü vermemektedir. Bununla beraber iç siyasette kısıtlanan Trump dış politikada daha fazla manevra alanı bulabilmektedir. Bu durumun sebebi Amerikan hükümet sisteminin başkana dış politikada tanıdığı geniş inisiyatif alanıdır.¹⁸ Bu durumun neticesinde Trump ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM) Komutanı Joseph Votel, DEAŞ'la Mücadele Uluslararası Koalisyonu Özel Temsilcisi Brett McGurk ve Savunma Bakanı James Mattis'in onayına gerek duymadan, hatta bu isimlerin hilafına çekilme kararı alabilmiştir.

Çekilme kararının açıklanmasından sonra Mattis 20 Aralık, McGurk de 22 Aralık'ta görevinden istifa etmiştir. Votel ise Trump'ın çekilme kararı konusunda kendisine danışmaması dolayısıyla sitem dolu açıklamalarda bulunarak CENTCOM'un çekilme noktasında direnç göstereceğinin işaretini vermiştir.¹⁹ Aslında 2017 başlarında güvenli bölge önerisini dile getiren²⁰ bir isim olmasına rağmen Votel'in o günlerdeki güvenli bölge düşüncesi şu an gündemdeki senaryodan farklıdır ve eleştirilerinin temelinde de bu fark yatmaktadır. Trump'ın çekilme kararında ısrarcı olmasının ardından Votel, Türkiye'nin gözetimine bırakılacak gü-

18. Kurt Weyland ve Raul L. Madrid, *When Democracy Trumps Populism: European and Latin American Lessons for the United States*, (Cambridge University Press, Cambridge: 2019).

19. Joe Gould, "CENTCOM Chief Says Trump Did Not Consult Him on Syria Withdrawal Declaration", *Defense News*, 5 Şubat 2019.

20. Alessandria Masi, "Fragmentation Could Threaten Safe Zone Plans: Syrian Military Expert", *News Deeply*, www.newsdeeply.com/syria/community/2017/03/03/fragmentation-could-threaten-safe-zone-plans-syrian-military-expert, (Erişim tarihi: 2 Nisan 2019).

venli bölge fikrine mesafeli durmuş, çekilme sonrasında temel unsuru PYD olan Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) başlıca partner olması gerektiğini işaret etmiş ve bu gruba yapılan silah desteğinin çekilme sonrasında da sürmesine yönelik tavsiyede bulunmuştur.²¹

Bu aykırı sesler bir yana Trump tarafından Suriye özel temsilcisi olarak atanan James Jeffrey'in çekilme ve güvenli bölge konularında Başkan'ı etkilediği söylenebilir. Eski bir diplomat olan Jeffrey, Trump tarafından göreve getirilmeden önce pek çok analizinde güvenli bölge oluşturulması fikrini işlemiştir. Jeffrey, Nicholas Burns ile birlikte kaleme aldığı 4 Şubat 2016 tarihli yazısında oluşturulacak güvenli bölgenin Suriyeli sivilleri korumak için en etkin yöntem olduğunu, ülkeden Batı'ya giden mülteci akışını azaltacağını ve bölgedeki "anahtar müttefik" Türkiye ile daha yakından çalışmayı sağlayacağını vurgulamıştır.²²

Aynı ay içinde güvenli bölge oluşturulması için hukuki zeminin mevcut olduğunu da yazan²³ Jeffrey yine 2016 Şubat ayı içerisindeki üçüncü yazısında tekrar güvenli bölge konusuna değinmiştir. Bu yazısında da güvenli bölgenin güvenliğinin sayısı 15 bini bulan bir kara gücü tarafından sağlanabileceğini dile getirmiş, bu gücün birkaç bininin ABD, buna eşit veya daha fazla bir kısmının ise Türkiye tarafından karşılanabileceğini yazmıştır. Jeffrey ayrıca oluşturulacak güvenli bölgenin Türkiye'de konuşlu uzun menzilli topolar ve karadan havaya füze sistemleriyle desteklenebileceğini ifade etmiştir.²⁴ ABD'nin halihazırda Suriye özel temsilcisi gö-

revini yürüten Jeffrey'in geçmişte defalarca dile getirdiği ve genel olarak bir Amerikan-Türk koruması altında kurguladığı güvenli bölge Trump tarafından kabul edilmiş görünmekle beraber bu kabul mühim bir şerh ile mümkün olmuştur.

Trump en azından bugüne kadar kamuoyuna yaptığı açıklamalarda bu bölgenin güvenliğini tamamen ihale ederek ülkedeki ABD gücünü Suriye dışına çekmeye karar vermiştir.²⁵ Türkiye'ye bırakılacak veya Türkiye ile ortak bir şekilde oluşturulup yönetilecek bir güvenli bölge projesi Ankara ile Washington arasında son yıllarda sık sık gerilen ilişkileri tamir etme potansiyeline sahiptir. Türkiye'yi Rusya ve İran ile birlikte Astana süreci kapsamında çözüm aramaya iten Suriye politikasının değişmesinin ABD nezdinde beklenen etkisi Ankara'yı tekrar Washington çizgisine çekebilmektir. Yine James Jeffrey'in tabiriyle ABD açısından "Artık Astana'nın fişini çekme vakti" gelmiştir.²⁶

Özetlemek gerekirse ABD için Suriye'de askeri güç bulundurmamak bir öncelik değildir. Bunun yerine küresel ölçekteki rakibi Çin'i çevrelemek için Güney Çin Denizi ve çevresine tahkimat yapmayı tercih eden ABD bölgesel düzeyde ise İsrail'in güvenliği, petrol kaynakları ile İran Körfezi'nin güvenliği gibi önceliklerle İran yayılmasını durdurmak ve geri itmek niyetindedir. Ne var ki ABD Suriye'de PYD ile geliştirdiği ortaklıkla İran'a karşı başarılı olamaz. PKK tarafından 2003'te kurulduğu günden bugüne PYD'nin başlıca hedefi Türkiye'dir.²⁷ PYD Türkiye'ye karşı Suriye rejimiyle de İran'la da ittifak kurabilecek bir örgüttür. Kaldı ki PYD'nin İran'ı durdurmak ve geri itmek için askeri kapa-

21. Phil Stewart, "CENTCOM Commander General Votel Recommends Arming, Aiding Syrian Fighters After Pull-out", Reuters, 15 Şubat 2019.

22. Nicholas Burns ve James F. Jeffrey, "The Diplomatic Case for America to Create a Safe Zone in Syria", *Washington Post*, 4 Şubat 2016.

23. James F. Jeffrey, "Legal Justifications for a Safe Zone in Syria", The Washington Institute, 19 Şubat 2016.

24. James F. Jeffrey, "Kerry Neither Rules Out Nor Supports Safe Zone Concept", The Washington Institute, 26 Şubat 2016.

25. Çekilme ve güvenli bölge konularında her gün yeni bir açıklamaya şahit olduğumuz bugünlerde iki yüz kadar ABD askerinin Suriye'de kalabileceği iddia edilmektedir.

26. "Let's Pull the Plug on Astana: US Sets Deadline on Syrian Committee Summoning", Sputnik, 4 Aralık 2018.

27. PYD hakkında kapsamlı bir rapor için bkz. C. Acun ve B. Keskin, *PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD*, (SETA Rapor, İstanbul: 2017).

sitesi de yetersizdir. ABD'nin sahada söz konusu örgütle kurduğu ilişki bu sebeplerden ötürü İran yayılmasına karşı etkisiz olmaya mahkumdur.

Washington Suriye'den çekilme ve güvenli bölge oluşturma kararı ile bu durumun farkına geç de olsa varmış görünmektedir. Bu durumda ABD bir yandan İran'ı komşusu Irak'ta çevreleyecek ve Irak'ın Tahran'ın kukla rejimi haline gelmesine engel olacak bir yandan da ekonomik yaptırımlarla İran'ı yurt dışı operasyonlarının maddi yükünü kaldıramaz duruma getirmeye çalışacaktır. Bu açıdan bakıldığında Trump'ın Suriye'den çekilmesiyle Obama'nın 2011'de Irak'tan çekilmesini benzeştiren ve oluşacak boşluğu yine İran'ın dolduracağını iddia eden analizler²⁸ gerçekçi görünmemektedir. Güvenli bölgenin ABD için en büyük avantajı ise Suriye krizinde bugüne kadar uyguladığı yanlış politikalarla Rusya ve İran ile iş birliği geliştirmeye ittiği Türkiye'yi çok geç olmadan geri kazanma imkanı sunmasıdır. Dolayısıyla Trump'ın Suriye'den çekilme ve güvenli bölge kurma kararının –Batı kamuoyu çevrelerinde yöneltilen eleştirilere rağmen– ABD için rasyonel bir politika olduğu görülmektedir.

Rusya

Rusya Soğuk Savaş yıllarından bugüne Suriye'de nüfuz sahibidir ve Arap ülkeleri arasında Moskova'yla bu kadar uzun süreli ve uyumlu ilişkisi bulunan ikinci bir ülke yoktur. Dahası Rusya'nın Akdeniz'de yer alan tek askeri üssü 1971'den beri Suriye'nin Tartus kıyısındadır. Bu üs sayesinde Rusya Akdeniz'deki gemilerinin tamir ve bakımını Karadeniz'e dönme gereği duymadan yapabilmekte ve Doğu Akdeniz jeopolitiğinde etkisini hissettirebilmektedir. Bu

28. Ranj Alaaldin, "What the US Withdrawal from Syria Means for ISIS, Iran, and Kurdish Allies", Brookings, www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/12/21/what-the-u-s-withdrawal-from-syria-means-for-isis-iran-and-kurdish-allies, (Erişim tarihi: 2 Nisan 2019).

sebeplerden dolayı Rusya, Suriye üzerindeki nüfuzundan vazgeçmeyeceği gibi rejimi zayıflatacak adımların da karşısında yer almaktadır. Suriye üzerinde tek nüfuz sahibi ülke olarak kalmak isteyen Rusya Fırat'ın doğusunda, Türkiye sınırı boyunca oluşturulacak ve ABD nüfuzuna açık bir güvenli bölgeye en başından beri karşı gelmiştir. Daha 2013'te Rusya henüz Suriye savaşına bilfiil dahil olmamışken ABD'nin Suriye'de oluşturacağı uçuşa yasak bölge gibi uygulamaları illegal ilan etmiş ve bu doğrultudaki çağrılara şiddetle karşı çıkmıştır.²⁹

Bununla birlikte Suriye savaşının Rusya için en olumlu etkisi Türkiye gibi etkin bir ülkeyle çatışma günlerini geride bırakıp ortak bir zeminde çalışma imkanı bulmasıdır. Ankara'nın PYD kaynaklı tehdit algısını meşru gördüğünü dile getiren Moskova bu yakınlaşma neticesinde güvenli bölge fikrine prensipte karşı çıkmaya bile bu bölgenin oluşturulması ve sürdürülmesinde Suriye ile Türkiye arasında iş birliği yapılması fikrini öne çıkarmaktadır. Rusya-Türkiye-İran arasındaki Soçi Zirvesi'nden hemen önce 14 Şubat 2019'da yapılan bir açıklamada Rus Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü güvenli bölgenin Şam yönetiminin rızası alınmadan oluşturulamayacağını dile getirmiş ve bu tutumun Rusya'nın temel pozisyonu olduğunu vurgulamıştır.³⁰ 15 Şubat 2019'da Rusya'nın Soçi kentinde gerçekleşen bu üçlü zirvede Rusya Devlet Başkanı Putin de 1998'de Türkiye ile Suriye arasında imzalanan Adana Mutabakatı'na atıfta bulunarak iki devletin terörle mücadele konusunda koordineli hareket etmesi gerektiğini dile getirmiştir.³¹

29. Damien McElroy ve Jon Swaine, "Russia Says Syrian No-Fly Zone Would Be Illegal", *Telegraph*, 15 Haziran 2013.

30. "Russia to Turkey: You Can't Have Syrian Safe Zone Without Assad's Consent", *Moscow Times*, 14 Şubat 2019.

31. Adana Mutabakatı'nın güvenli bölge tartışmalarındaki yeri hakkında bkz. Veysel Kurt, "Güvenli Bölge Denklemi ve Adana Mutabakatı", *Fikriyat*, 25 Ocak 2019.

Güvenli bölgenin Türkiye açısından önceliği PYD'yi, ABD için ise İran'ı dışarıda tutmak olduğu düşünüldüğünde Rusya kendi kırmızı çizgileri geçilmediği müddetçe güvenli bölge oluşturulmasına karşı durmayıp çekilme sürecinde Washington'ı provoke etmemeye özen gösterecektir. Bu süreç tamamlanıp güvenli bölge oluşturulur ve ABD güçleri tamamen çekilirse Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkileri tekrar normalleştirmeye çalışıp bölgenin kontrolünü aşamalı olarak Şam yönetimine devretmeyi planlayacaktır.

Güvenli bölgenin Türkiye açısından önceliği PYD'yi, ABD için ise İran'ı dışarıda tutmak olduğundan Rusya güvenli bölge oluşturulması konusunda müzakereye açık bir aktördür.

Şu an Rusya'nın Suriye'deki operasyonel önceliği muhalif gruplar ve Heyet Tahrir al-Şam (HTŞ) kontrolündeki İdlib şehri ve çevresidir. Türkiye'nin Fırat'ın doğusunda güvenli bölge kapsamında elde edebileceği kazanımlara karşı Moskova Ankara'dan İdlib'de rejim adına tavizler koparmak isteyecektir. Güvenli bölgenin Rusya için bir getirisi de İran'ı Rus müdahalesi olmadan Suriye'de sınırlaması, belki de Suriye'den çıkmaya yönelik adımları başlatması olacaktır. Tahran bu surette Suriye'deki etkisini yitirirse Esed rejimi üzerindeki patronajı tamamen Moskova'ya bırakmak durumunda kalacaktır. Böyle bir durumda Suriye'nin geleceği konusunda İran'ın etkisi zayıflayıp Rusya'nın etkisi daha da artacak, ayrıca İsrail'in İran yayılmasıyla gerekçelendirdiği Suriye'deki hava operasyonları bitebilecektir. Bu senaryo Moskova'ya istikrarlı ve kendi kontrolünde bir Suriye oluşturması için gereken şartları sağlayabilir.

Avrupa

Avrupa ülkeleri başından beri Suriye krizinin çözümünde aktif rol almamış, krizi kendilerine yansıyan boyutuyla Avrupa'ya göç odaklı bir sorun olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte Fransa ve Britanya bölgede DEAŞ'a karşı savaş koalisyonu kapsamında sembolik düzeyde de olsa askeri birlik bulunduran ülkelerdir. Fransa Suriye'deki askeri varlığı hakkında herhangi bir açıklama yapmazken farklı kaynaklarda bu sayı 75 ile 200 özel kuvvetler mensubu arasında değişmektedir.³² Britanya ise Suriye'de DEAŞ'a karşı koalisyon katkısını koalisyon ortağı ülkelerin hava üsleri veya Kıbrıs adasındaki üslerinden kalkan uçaklarla yapmakla beraber Suriye'de 300 asker bulundurmaktadır.³³

Suriye krizinde bugüne kadar ciddi bir sorumluluk üstlenmeyen Avrupa ülkeleri Trump'ın çekilme kararına mesafeli durmuş, bu kararın yanlış olduğunu dile getirmişlerdir. Suriye'de güvenli bölge kurulacaksa bunun ABD güçlerinin desteği ile olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Birleşik Krallık Dışişleri Ofisi bir açıklamasında DEAŞ'ın sahadaki kontrolünü yitirse helen önemli bir tehdit olduğunu, Birleşik Krallık'ın örgüte karşı koalisyon içinde görevini sürdüreceğini vurgulamıştır.³⁴

ABD'nin çekilme kararına Avrupa ülkeleri arasında en sert tepkiyi Fransa'nın verdiği söylenebilir. Fransa Savunma Bakanı Florence Parly, DEAŞ'ın henüz yenilmediğini iddia etmiş ve örgütle mücadelenin sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Yine Fransa'nın Avrupa İlişkileri Bakanı Nathalie Loiseau da Fransız güçlerinin Suriye'de kalacağını dile getirerek DEAŞ'a karşı savaşın sü-

32. Robert Zaretsky, "France's Existential Loneliness in Syria", *Foreign Policy*, 21 Aralık 2018.

33. "IS Battle: More UK Troops to Train Iraqi Forces", *Sky News*, 12 Mart 2016.

34. "Syria: World Reacts to Trump's Decision to Pull US Troops Out", *Al Jazeera*, 20 Aralık 2018.

reçğini ifade etmiştir.³⁵ Ancak bu yüksek tonlu çıkışlar ABD'nin çekilme konusunda kararlı olduğu görüldükten sonra azalarak son bulmuştur.

Suriye'de birlikleri bulunmasa da Avrupa Birliği'nin (AB) motor gücü olarak bağlayıcı kararlara imza atabilen Almanya ABD'nin çekilme kararını yanlış bulduğu doğrultusunda açıklamalarda bulunmuştur. Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Mass Washington'ın çekilme kararını riskli gördüğünü belirterek yeni bir insani krizin önüne geçmek için ABD'nin Suriye'nin kuzeydoğusunda sivillerin korunması ve bu bölgenin istikrarı konularını hesaplaması gerektiğini ifade etmiştir.³⁶

Genel resme bakarsak ABD'nin çekilme kararını açıklamasının ardından önce Suriye'de kalacağını duyuran Avrupa ülkeleri daha sonra Washington'ın bulunmadığı bir planda sahada yer almayacaklarını dile getirmişlerdir.³⁷ Yine de AB ülkelerinin çekilme ve güvenli bölge konularında Trump'ın kararlılığına rağmen ortak bir dil tutturduğu gözlemlenmektedir. Danimarka Dışişleri Bakanı Anders Samuelsen'in ifade ettiği gibi ABD'nin çekilme kararını gözden geçirmesi için Avrupa ülkelerinin ortak bir tutum takınması gerektiği düşünülmektedir.³⁸ Suriye sahasında varlık gösteremeyen Avrupa ülkeleri kendi aralarında da çatlak seslerin çıkmasına izin verilerse Suriye'de zaten son derece silik olan etkilerini tümünden yitireceklerdir.

İran

Suriye savaşı İran için gerek maddi gerekse de insani açıdan kayıplar doğursa da İran-İrak-Suriye-Lübnan (Hizbullah) hattını Tahran kontrolüne sokarak Suudi Arabistan ve İsrail'i kuzeyden

çevreleme hamlesi olmuştur. Suriye ve Yemen gibi cephelerde kah doğrudan kah vekilleri üzerinden savaşarak hem ileri bir savunma hattı kurmuş hem de Ortadoğu'da Şii inancın savunucusu olma rolünü pekiştirmiştir. Bu rolü sayesinde ülke içinden ve dışından çok sayıda Şii bireyi kendi savaşına eklemeyebilmiştir. Bu kazanımlarını sürdürmek için Suriye'de ciddi bir tahkimat yapmış ve rejimin karadaki³⁹ en önemli müdafii konumuna gelmiştir.

İran destekli Hizbullah milisleri, İran Devrim Muhafızları, Afganistan, Pakistan ve Irak'tan getirilen Şii milisler dahil olmak Suriye'de İran güdümünde savaşan kişilerin toplam sayısının 80 bini geçtiği iddia edilmektedir.⁴⁰ Bu rakam kimilerince abartılı addedilse bile en dar tahminlerde dahi bu sayı 10 binleri bulmaktadır. Bugüne kadar Suriye dışından gelen 8 bin milisin savaşta öldüğü ve sadece Hizbullah'ın 1.665 milis kaybettiği iddia edilmektedir. İsrail kaynaklarına göre 2018 Ağustos ortasından Eylül ortasına kadarki sadece bir aylık İsrail saldırılarında 113 İran askeri hayatını kaybetmiştir.⁴¹ Buna rağmen İran henüz İsrail'i doğrudan hedef almamış, Suriye'de yerleşmesini Tel Aviv ile arasındaki krizi tırmandırmadan konsolide etmeye, bu şekilde olası Amerikan müdahalesinin de önünü almaya çalışmıştır.

Suriye'de bu derece yatırım yapmış ve büyük maliyetlere katlanmış İran'ın Türkiye ve ABD'nin denetiminde olabilecek bir güvenli bölge fikrine karşı çıkacağı aşikardır. Bununla birlikte Tahran belki de hiç olmadığı kadar Ankara'ya ihtiyaç duyduğu bir dönemden geçmektedir. Suudi Ara-

35. "Syria: World Reacts to Trump's Decision to Pull US Troops Out".

36. Andrew Rettman, "US Allies in Dismay at Trump's Syria Pull-out", EU Observer, euobserver.com/foreign/143784, (Erişim tarihi: 2 Nisan 2019).

37. Karen DeYoung ve Missy Ryan, "Allies Decline Request to Stay in Syria After US Troops Withdraw", *Washington Post*, 20 Şubat 2019.

38. Rettman, "US Allies in Dismay at Trump's Syria Pull-out".

39. Hava savunması ve saldırıları bakımından Rusya daha etkin bir rol oynamaktadır.

40. Seth Frantzman, "Who Are Iran's 80,000 Shi'ite Fighters in Syria?", *Jerusalem Post*, 28 Nisan 2018.

41. John Khury, "Israeli Strikes on Syria Killed 113 Iranian Soldiers Over Past Month, Syrian Observatory for Human Rights Reports", *Haaretz*, 17 Eylül 2018.

bistan ve İsrail'in İran'a karşı kurduğu ittifakın oluşturduğu tehdit bir yana ABD'nin başlattığı ekonomik ambargo karşısında oldukça sıkışan İran böyle hassas bir dönemde Türkiye ile ortak bir yol bulma yolunu deneyebilir. Nihayetinde Washington gerçekten Suriye'den çekilecekse ve güvenli bölge Ankara'nın koruması ve denetiminde sürdürülecekse bu Tahran için mevcut seçeneklerden en kötüsü olmayacaktır. Suriye'de ABD, İsrail, Suudi Arabistan gibi ülkelerin güç buldurması ve nüfuz bölgeleri oluşturmasındansa Türkiye'nin bu rolü oynaması İran için daha tercih edilebilir bir senaryodur. Kaldı ki Irak sınırları içinde PKK ile mücadelede Ankara ve Tahran koordineli bir görüntü vermektedir ve Suriye'de savaşın son bulması ve çözümün toprak bütünlüğü prensibi üzerinde aranması konusunda iki ülke arasında mutabakat sağlanmıştır. Tüm bu olumlu havaya rağmen İran için PKK ve onun Suriye uzantısı olan PYD Türkiye ile ilişkilerinin bozulması ihtimalinde kullanılmak üzere potansiyel bir kozdur.

Özetle İran Suriye'de maruz kaldığı giderek sertleşen ve sıklaşan İsrail saldırıları, bunun yanında ekonomik ambargo sonucu zayıflayan ekonomisi gibi faktörlerden dolayı sahada sıkışmış durumdadır. Suriye'nin yeniden inşasında aktif rol almak istemekte ancak bunun için gerekli kapasiteden giderek uzaklaşmaktadır. İran'ın dahil olduğu bir Suriye denkleminde Rusya da ABD ve İsrail gibi ülkeleri karşısında bulacağı için Suriye'nin geleceğinde Rusya'nın da İran'a biçtiği rol kısıtlıdır.⁴² Bu veriler ışığında Tahran'ın Fırat'ın doğusunda oluşturulması planlanan güvenli bölgeye dahil mümkün gözükmemektedir. Ayrıca bu bölgenin Ankara'nın kontrolünde olması İran için mevcut konjonktürde kabul edilebilir bir senaryo olarak bile görülebilir.

42. İran'ın Suriye'nin geleceğinde oynamak istediği rol ve Rusya tarafından engellenmesi hakkında bkz. M. Abdolmajid, "Suriye'nin Yeniden İnşası ve İran'ın Konumu", *IRAM Perspektif*, (Şubat 2019).

İsrail

Başbakan Binyamin Netanyahu çekilme kararının ertesinde yaptığı açıklamada bu kararın ABD'nin inisiyatifinde olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte Netanyahu Suriye'nin İsrail'in güvenliği için önemine değinmiş ve ülkesinin güvenliğini sağlamak için Suriye arenasında etkili olmaya devam edeceğinin işaretini vermiştir.⁴³ İsrail'in Suriye'deki İran varlığına karşı saldırıları 2013'te Hizbullah'a silah taşıdığını iddia ettiği bir konvoyu hedef almasıyla başlamıştır. Tel Aviv 2017'den beri Suriye'deki İran üslerini doğrudan hedef almaktadır. İsrail Genelkurmay Başkanı Gadi Eizenkot'un ifade ettiği üzere İsrail kendi askeri operasyonlarını sürdürmesinin yanı sıra Suriye'de bazı gruplara da hafif silah teslimatı gerçekleştirmiştir.⁴⁴

Suriye'de İran ile doğrudan bir savaş tetikleyebilecek adımlar atmaktan çekinmeyen ve bu konuda Rusya'yla da dönem dönem ciddi krizler yaşayan İsrail, güvenliğini sınırları ötesinden kendi inisiyatifiyle sağlamayı sürdüreceği mesajını vermeye en kuvvetli şekilde devam etmektedir. Ancak unutulmamalı ki Tel Aviv bu saldırgan ve cüretkar tavrını neredeyse tamamıyla Trump yönetimi ile geliştirdiği özel ilişkiden aldığı güvenle yapmaktadır. Trump'ın Suriye sahasından tamamen çekilmesi İsrail'in Rusya'yı bile tehdit edecek cüretkarlığı sürdürmesini zorlaştıracaktır. Bu sebeplerle İsrail doğal olarak ABD'nin Suriye içinde kalmasını tercih etmektedir. Türkiye sınırında oluşturulacak güvenli bölge özelinde ise buranın İsrail için öncelikli olmadığı söylenebilir. İsrail'in Türkiye sınırında kurulacak güvenli bölgenin kaderini belirleyici bir adım atması mümkün görünmemektedir. Suriye'deki İran faaliyetleri dışındaki meseleler İsrail için tali

43. "Syria: World Reacts to Trump's Decision to Pull US Troops Out".

44. Vladimir Soldatkin ve Andrew Osborn, "Kremlin, after Summit, Says No Offensive Planned in Syria's Idlib", Reuters, 14 Şubat 2019.

konulardır ve söz konusu güvenli bölgenin İran dışındaki bir aktör tarafından kontrolü İsrail için öncelikli bir tehdit olmayacaktır.

Suudi Arabistan

Güvenli bölge tartışmalarında Suudi Arabistan da gündeme gelmiş ve alternatifler arasında Riyad tarafından fonlanacak bir senaryo zaman zaman öne sürülmüştür.⁴⁵ Suudi Arabistan için en ideal seçenek Suriye'de statükonun sürdürülmesi yani ABD'nin Suriye'de kalarak İran'ı sınırlaması ve Türkiye'ye karşı PYD hattını tutmasıdır. Washington Tahran'ı sınırlarken Müslüman Kardeşler gibi oluşumlara karşı da Suudi Arabistan ile aynı tutumu sergilemektedir. Suriye içerisinde İran'ı sınırlama ve Müslüman Kardeşler benzeri hareketlerin zemin kazanmasını önleme misyonunu ABD tek başına sürdürürken Suudi Arabistan ise ülke içerisinde Muhammed Bin Selman'ın iktidar inşasına odaklanabilmektedir.⁴⁶

ABD'nin Suriye'den çekilmesi halinde Suudi Arabistan doğacak boşluktan rahatsız olmasına rağmen bunu doldurmaya yönelik somut adım atabilecek irade ve kapasiteden yoksundur. İran yayılmasına karşı Yemen'den sonra ikinci bir cepheyi hem de kendi topraklarından uzakta, Türkiye sınırlarında açması, üstelik bunu da Ankara ile ilişkilerinin sorunlu olduğu bir dönemde yapması mümkün değildir. Bu sebeple Suudi Arabistan oluşturulacak güvenli bölge konusunda yüksek sesli bir çıkış yapmamış, bugüne kadar bekle gör siyaseti izleyerek ABD'nin çekilme kararından vazgeçmesini ummuştur.

Riyad çekilme konusundaki itirazlarını doğrudan siyasilerin ağzından demeçler yoluyla belirtmek yerine basın üzerinden duyurmaktadır. Trump'ın 19 Aralık 2018'de Suriye'den çekilme

kararını açıklamasından sonra Suudi Arabistan basını kararı eleştirmiştir. Londra merkezli Al Sharq Al-Awsat çekilme kararının şüphe uyandırdığını ve bu kararın arkasında Türkiye ve Rusya ile yapılmış gizli pazarlıklar olabileceğini iddia etmiştir. Al Arabiya da şayet gerçekleşirse çekilmenin İran için bir zafer anlamına geleceğini dile getirmiştir. *Okaz* gibi kaynaklar ise Suudi Arabistan açısından daha iyimser bir tutum takınıp çekilmenin sebebi olarak ABD'nin İran'a askeri operasyon planlama ihtimalini öne sürmüştür.⁴⁷

Türkiye

Türkiye Suriye politikasını üç önceliği gözeterek oluşturmaktadır: Ülkenin toprak bütünlüğünün korunması, ülkedeki savaşın ve terör örgütlerinin faaliyetlerinin son bulması ve savaş sonrası Suriye yönetiminin kuşatıcı bir sistem üzerine kurulması. Bu şartlar sağlandığı takdirde Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden Suriye kaynaklı sorunlar da ortadan kalkacaktır. Ankara DEAŞ karşıtı koalisyon içerisindeki Batılı ortaklarının bu öncelikleri paylaşmadığını, özellikle de PYD gibi terör örgütleriyle geliştirdikleri ilişkiler üzerinden Suriye'nin toprak bütünlüğüne zarar verecek adımlar attığını dile getirmektedir. Türkiye koalisyon ortaklarına yönelik bu eleştirilerini defalarca, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ağzından da en üst seviyede yapmıştır.⁴⁸

Bu sebeple oluşturulacak güvenli bölge için ABD Güvenlik Danışmanı John Bolton'ın 2018 yazında önerdiği PYD'yi de bölgenin yönetimi ve denetimine dahil eden planını ivedilikle reddetmiştir. Türkiye söz konusu güvenli bölgenin güvenliğini kendi başına sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Münih Savunma Konferansı'nda

45. Masi, "Fragmentation Could Threaten Safe Zone Plans: Syrian Military Expert".

46. Abdullah Erboğa, "Suud Siyasetinin Kodları Yeni Düzen Eski Oyun", *Star*, 27 Ekim 2018.

47. Suudi basın özeti için bkz. "Saudi Journalists Claim U.S. Withdrawal from Syria Serves Iran, Wonder About the Motives Behind It", Memri, 27 Aralık 2018.

48. Taylan Bilgiç, "Syria 'Safe Zone' Should Be Entrusted to Turkey, Erdogan Says", Bloomberg, 3 Şubat 2019.

konuşan Savunma Bakanı Hulusi Akar uluslararası koalisyonun 440 kilometre uzunluğundaki güvenli bölgeyi korumakta yetersiz kalacağını ve güvenli bölgede sadece Türkiye güçlerinin konuşlanması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁹ Bu konuda kararlılığını sürdüren Türkiye, Erdoğan'ın da altını çizdiği gibi güvenli bölgeyi ABD desteği olsun veya olmasın oluşturacağını duyurmuştur.⁵⁰

Türkiye'nin tutumu güvenli bölgenin PYD ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin köklerini kazıyacak şekilde tasarlanması ve bölgenin denetiminin kendi kontrolünde olmasıdır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan *New York Times* için kaleme aldığı bir yazıda ABD'nin çekilmesinden doğacak boşluğu Türkiye'nin doldurma iradesi ve kapasitesinin bulunduğunu ifade etmiştir.⁵¹ Fırat'ın doğusunda ABD'nin yerini alacak Türkiye'nin bunun için yeterli tecrübeye sahip olduğunu belirtmiş ve terörle mücadele vurgusunu öne çıkarmıştır. Önerdiği stratejide sadece silahlı mücadeleye değil radikalleşmeyle mücadeleye de değinmiş, bunun için Türkiye'nin tüm yerel toplulukların katılım gösterebileceği istikrarlı bir düzen kuracağını dile getirmiştir.

Türkiye güvenli bölgeyi ABD ve Rusya ile bir gerginlik doğurmadan kuracak ve sürdürebilecek yegane ülke olduğu iddiasındadır. Söz konusu güvenli bölge DEAŞ ve PYD gibi terör örgütlerini dışarıda bırakırken yerel katılımı öne çıkaracaktır. PYD'nin alternatif kanalları ortadan kaldırması sebebiyle yerel siyasi aktörler Suriye

dışına çıkmış veya yer altına inmiş durumdadır. Ancak Türkiye bu alternatif katılım kanallarını tekrar açacağına işaret etmektedir. Ankara için güvenli bölgenin bir diğer misyonu da başta güvenlik olmak üzere sağlık, barınma ve eğitim hizmetleriyle bölgeyi tekrar yaşanabilir kılmak, Suriye'den dışarıya göçün önüne geçmek ve Suriyeli sığınmacılara geri dönebilecekleri bir ortam sağlamaktır.

Türkiye için güvenli bölgenin kimin denetimi altında olacağı kadar bu bölgenin güvenliği sağlamaya yetecek derinliğe ulaşması da önemlidir. Suriye'yi batıdan doğuya kesen en önemli karayolu olarak kabul edilen M4 Karayolu'nu kapsamayan bir güvenli bölgenin kontrolü oldukça zor olacaktır. Bu karayolu kuzey Suriye'nin denetimi için anahtar konumdadır ve PYD'nin tasfiyesi için buranın kontrolü gerekmektedir.⁵² Halihazırda önerilen 32 kilometre derinliğindeki güvenli bölge hem M4 Karayolu hem de Ayn-al Arap, Tel Abyad, Kamışlı ve Rasulayn gibi önemli yerleşkeleri içermekte ve bölgenin kontrolü için yeterli bir derinliğe denk gelmektedir. Bu karayolu ve yerleşkeler güvenli bölge kapsamına alındıktan sonra PYD dışında ciddi bir unsur barındırmayan SDG zaten daha güneydeki kesimlerde tutunamayacaktır.

Türkiye ise SDG'nin PYD dışındaki unsurlarıyla birlikte hareket edip bu unsurların kontrol ve disiplinini sağlayarak Fırat'ın doğusundaki tüm sahanın terörsüz ve istikrarlı bir yaşam alanına dönüşmesine yardımcı olabilir. Bir diğer deyişle Türkiye kendi sınırları boyunca uzanacak 32 kilometre derinliğe sahip güvenli bölgenin güvenliğini bilfiil kendisi tesis edip sürdürmeyi planlarken daha güneydeki kesimlerde de hayatın normalleşmesi ve terör örgütlerinin yeni kuşatılmış bölgeler oluşturmaması için iş birliğine açık bir görüntü sergilemektedir. Türkiye'nin kendi

49. Sarp Özer ve Cüneyt Karadağ, "Milli Savunma Bakanı Akar: Güvenli Bölgede Sadece Türkiye Olmalıdır", Anadolu Ajansı, 15 Şubat 2019.

50. Holy McKay, "Turkey to Create 'Safe Zones' in Syria - with or without US Support", Fox News, 28 Ocak 2019.

51. Recep Tayyip Erdoğan, "Erdogan: Trump Is Right on Syria. Turkey Can Get the Job Done", *New York Times*, 7 Ocak 2019.

52. Hasan Basri Yalçın, "Güvenli Bölge", *Sabah*, 17 Ocak 2019.

imkanlarının yanı sıra sahip olduğu en büyük avantaj bu iş birliğini hem ABD hem de Rusya ile sağlayabilecek nadir ülkelerden olmasıdır.

SONUÇ

Bu analizde ABD'nin Suriye'den çekilme kararını açıklamasının ardından Suriye'de oluşturulması planlanan güvenli bölge konusu ele alınmıştır. Türkiye sınırı boyunca hayata geçirilmesi planlanan güvenli bölgeye odaklanılmış, Suriye savaşında bugüne kadar Ürdün sınırından ülke içindeki muhtelif çatışma bölgelerine kadar farklı bağlamlardaki güvenli bölge tartışmaları kapsam dışı bırakılmıştır.

Bugün itibarıyla henüz ABD'nin çekilme süreci bile tamamlanmamışken güvenli bölge hakkındaki belirsizlikler varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte bu analiz güvenli bölge hakkında eldeki verilerle olasılıkları beraber değerlendirmiştir. Güvenli bölge konusunda farklı küresel ve bölgesel aktörlerin çıkar ve pozisyonları çelişmektedir. Bu analiz de ABD, Rusya ve Avrupa ülkeleri gibi küresel aktörlerle İran, İsrail ve Suudi Arabistan gibi bölgesel aktörlerin güvenli bölge konusundaki tutumlarını ele almıştır. Analiz Suriye'de oluşturulacak güvenli bölgenin bugüne kadarki en ısrarlı ve tutarlı savunucusu olan Türkiye'nin güvenli bölge konusundaki talep ve vaatleri ile son bulmaktadır.

Özetle ABD İran'ı çevreleme ve geri püskürtme stratejisi için Suriye'de kalmanın rasyonel bir seçenek olmadığı kanaatine varmıştır. İran'ı sınırlama ve geri itme stratejisinin ekonomik ambargo ile desteklenerek Irak'taki ABD üsleri üzerinden sürdürülmesi gerektiği kanısına varmıştır. Bununla birlikte gerek çekilme takvimi gerekse de kurulacak güvenli bölgenin kapsamı ve bu amaçla oluşturulacak ortaklık ve iş birlikleri konusunda ABD yönetimi içinde görüş ayrılıkları halen sürmektedir.

Rusya, ABD'nin Suriye'den çekilecek olmasını olumlu karşılarken çekilme tamamlanana kadar temkinli bir tutum takınacağına işaretini vermiştir. Bölgenin kontrolü için Esed'i adres gösteren Moskova, Ankara'nın PYD kaynaklı kaygılarına anlayışla yaklaşmış Türkiye'nin kontrolünde bir güvenli bölge senaryosunu da müzakere dışı görmemektedir.

Avrupa ülkeleri Suriye savaşında bugüne kadar yeteri kadar rol oynamadıkları ve sorunun çözümüne katkı sunmadıkları halde söylemsel düzeyde etkili olmaya çalışmaktadır. Suriye'de askeri unsurları bulunan Birleşik Krallık ve Fransa'nın yanı sıra Almanya da bu söylemsel etki oluşturma çabası içinde yer almaktadır. Zaten sahada pek etkisi olmayan Avrupa ülkeleri etkili olabilmek için birlikte hareket etmek zorunda oldukları konusunda mutabık kalmışlardır ve güvenli bölge konusunda ortak bir dil tutturma gayreti içindedir. Ne var ki bu ülkelerin güvenli bölge tartışmalarının yaşandığı son iki aydaki söylemi ABD çekildikten sonra Suriye'de kalma argümanından daha ihtiyatlı bir pozisyona kaymış ve ABD'yi çekilme kararından kısmen de olsa vazgeçirmeye odaklanmıştır.

Bölgesel aktörlerden İran, Suriye'de bugüne kadar gerek ekonomik maliyeti gerekse de kaybettiği asker ve milisleri üzerinden ciddi bir bedel ödemiştir. Bu maliyetin karşılığını almak isteyen İran ABD ambargosu sonucu giderek kötüye giden ekonomisi, Suriye'de maruz kaldığı İsrail hava saldırıları, Suudi Arabistan'la Yemen'de devam eden vekalet savaşının yıpratıcı etkisi ve Suriye özelinde Rusya'dan alabileceği desteğin sınırlarını fark etmesi dolayısıyla güvenli bölge konusunda belirleyici bir aktör olmaktan uzaktır. Bu şartlar altında güvenli bölgenin ABD veya Suudi Arabistan denetiminde olmasındansa Türkiye kontrolünde bulunması İran için tercih edilebilir bir senaryodur.

Bir diğer bölgesel aktör olarak İsrail de Suriye'deki önceliğini İran'ı geri püskürtmeye verdiği için kendi sınırlarından uzakta kurulacak güvenli bölge konusunda belirleyici bir aktör olma iradesi ve kapasitesinden mahrumdur. Bununla beraber İsrail Suriye'de bugüne kadar gerçekleştirdiği operasyonları ABD'nin kalıcı olacağı kabulünden aldığı cesaretle yaptığı için ABD'siz bir Suriye'de hareket alanının oldukça daralacağını farkındadır.

Suudi Arabistan'ın da İsrail gibi Suriye'deki önceliği ülkenin İran etkisinden arındırılmasıdır. Ne var ki Suudi Arabistan'ı en az İran kadar endişelendiren başka bir konu da Suriye'de Mısır'daki Müslüman Kardeşler tarzı bir örgütlenmenin güç kazanma olasılığıdır. Böyle bir ihtimalin ancak Türkiye desteğiyle mümkün olabileceğini düşünen Suudi Arabistan, ABD'nin çekildiği bölgeleri Türkiye'nin doldurmasına sıcak bakmasa da Riyad yönetiminin buna karşı yapabilecekleri oldukça sınırlıdır. Yemen'de İran'a karşı bitirici bir hamlede bulunamayan Suudi Arabistan, Türkiye sınırının dibinde hem Ankara hem de Tahran'ı karşısına alamayacaktır. Ne var ki

sahada konuşlanması mümkün görünmeyen Suudi Arabistan'ın Türkiye ve İran'a karşı kullanışlı bulunduğu vekil aktörlere maddi destek sağlama ihtimali mevcuttur.

Türkiye ise güvenli bölge konusunda tutumu en net ülkedir. Türkiye'nin perspektifi güvenli bölgenin PYD ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin köklerini kazıyacak şekilde tasarlanması ve bölgenin denetiminin kendi kontrolünde olmasıdır. Bu yöndeki iradesini sık sık ifade eden Türkiye Fırat'ın batısındaki tecrübesiyle güvenli bölge kurma konusunda askeri ve insani kapasitesini kanıtlamıştır. Türkiye'yi avantajlı kılan bir diğer nokta ise bir yandan Suriye'deki muhalifler nezdinde inandırıcılığa ve etkiye sahipken diğer yandan da hem Rusya hem de ABD ile koordineli hareket edebilme imkanındır. Sonuç itibarıyla Suriye'de Türkiye sınırından 32 kilometrelik bir derinliğe ulaşacak şekilde tasarlanacak bir güvenli bölge Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlaması, güvenli bölgenin terör unsurlarından temizlenmesi ve buradaki hayatın rehabilite edilerek Suriye kaynaklı göç sorununun çözülmesi için gerekli ve başarılabilir bir projedir.

SURİYE'DE OLUŞTURULACAK GÜVENLİ BÖLGEDE TARAFLAR VE TUTUMLAR

HÜSEYİN ALPTEKİN

SETA | ANALİZ

19 Aralık 2018 tarihinde yaptığı bir Twitter paylaşımında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Suriye'den çekileceğini duyuran Donald Trump 13 Ocak günü (TSİ 14 Ocak) yaptığı bir diğer paylaşımında çekilme sonrası Suriye'de 20 mil (32 kilometre) derinliğinde bir güvenli bölge oluşturulacağını belirtmiştir. Açıklamanın gerçekleştiği tarihten bugüne gerek çekilme takvimi gerekse de güvenli bölgenin güvenliğini kimin sağlayacağı sorusu bir netliğe kavuşmamıştır. Her ne kadar Ocak ayından beri gündemden düşmeyen güvenli bölge tartışmalarını Trump'ın yaptığı açıklamalar ateşlese de bu mesele daha önce de çeşitli defalar gündeme gelmiştir.

Analizde Suriye'de güvenli bölge tartışmalarının tarihi gelişimi, oluşturulacak güvenli bölgenin muhtemel kapsamı, güvenli bölgenin "tampon bölge" ve "uçuşa yasak bölge" gibi benzer kavramlardan farkı tartışılmaktadır. Sırasıyla ABD, Rusya ve Avrupa ülkeleri gibi küresel aktörlerin, ardından İran, İsrail ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçlerin ve Türkiye'nin oluşturulması planlanan güvenli bölge konusundaki tutumları değerlendirilmektedir. Sonuç kısmında güvenli bölgenin hayata geçirilmesi ve denetiminde Türkiye'nin başat oyuncu olmasının farklı aktörlerin tutum ve tavırları değerlendirildiğinde eldeki en olası senaryo olduğu savunulmaktadır.

www.setav.org